

De Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten- Generaal
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

Den Haag

1 november 2005

Ons kenmerk

BVE/05/38549

Onderwerp

Aanpak Voortijdig Schoolverlaten
(incl. RMC analyse en rapportage
leerplichtgegevens 2004)

Bijlage(n)

1. Factsheets VSV
2. Kalender VSV
3. Uitkomsten RMC analyse (Sardes)
4. Factsheet leerplichtgegevens 2003-2004

Voortijdig schoolverlaten: probleemschets

Het aantal schoolverlaters is nog altijd onacceptabel hoog. Te veel jongeren ondervinden problemen in hun leerloopbaan, waardoor ze te vroeg stoppen met hun opleiding en geen startkwalificatie halen. Hun opleidingsniveau is te laag en dat geeft hen een moeilijke positie op de arbeidsmarkt. Scholen en direct betrokkenen uit de praktijk bevestigen dit beeld.

Schooluitval is een weerbarstig probleem, dat grote gevolgen heeft voor de jongeren om wie het gaat, maar ook voor de hele samenleving. De aanval op de uitval komt dan ook terug in verschillende aspecten van het kabinetsbeleid, zoals het grotestedenbeleid, de aanpak van de jeugdwerkloosheid, de uitvoering van de motie Verhagen over leer/werkplicht en ook in Operatie Jong. Mijn aanpak van voortijdig schoolverlaten staat dus niet op zich, maar sluit nauw aan bij het overige kabinetsbeleid.

Volgens de Lissabon-doelstelling van 2002 moet het aantal jongeren van 18 tot 25 jaar zonder startkwalificatie omlaag met 50 procent in 2010. Het ministerie van OCW en het ministerie van SZW werken daar al jaren hard aan. Toch blijkt uit de RMC-analyse van Sardes dat de terugloop van het aantal voortijdige schoolverlaters¹ in het schooljaar 2002-2003 niet heeft doorgezet in 2003-2004. In 2004 zijn er 64.000 jongeren uitgevallen. Deze cijfers laten zien dat we de Lissabon-doelstelling niet

---

¹ Voortijdige schoolverlaters zijn jongeren van 12 tot 23 jaar zonder startkwalificatie, die ófwel tenminste een maand zonder geldige reden onderwijs hebben verzuimd ófwel niet meer als onderwijsdeelnemer staan ingeschreven. Een startkwalificatie voor de arbeidsmarkt is in Nederland gedefinieerd als minimaal een havo-diploma of een diploma op niveau 2 (basisberoepsbeoefenaar) van de Wet Educatie en Beroepsonderwijs.

halen² zonder extra inspanning. Ik heb al een aantal acties in gang gezet en extra investeringen en intensiveringen aangekondigd. Het effect daarvan moet in de komende periode zichtbaar worden. Daar wil ik het niet bij laten. Staatssecretaris Rutte en ik willen de aanval op de uitval nog extra kracht bijzetten en versnellen. Dat doen we met een vernieuwde aanpak voor de korte en de lange termijn. We zetten in op quick wins en zoeken tegelijkertijd structurele oplossingen om meer jongeren bij de les te houden en dus de Lissabon-doelstelling te halen.

Als jongeren de school voortijdig de rug toekeren, kunnen daar allerlei verschillende problemen achter schuilgaan. De één kan de lesstof niet aan, de ander kan niet aarden op school. Er kunnen ook psychosociale, sociaal-maatschappelijke of meer emotionele problemen meespelen. De gevolgen kunnen ernstig zijn; sommige jongeren komen in het criminele circuit terecht. Departementen, provincies, gemeenten, (hulp)instellingen, taskforces en scholen doen allemaal hun best om schooluitval tegen te gaan³. Ze doen veel goed werk, maar de aanpak van al die verschillende partijen brengt wel bestuurlijke drukte en afstemmingsproblemen met zich mee.

Er is een aantal knelpunten. Om te beginnen is de aanpak tot nu toe vooral gericht op jongeren die al zijn uitgevallen (curatief beleid), en te weinig op het voorkomen (preventief beleid) van uitval op de scholen. Verder is het een gegeven dat niemand jongeren en hun ouders ergens toe kan dwingen. Ook zijn de contacten tussen scholen en jeugdzorg nog te vaak vrijblijvend en de afstemming is ingewikkeld. Persoonlijke begeleiding bij de overdracht van leerlingen tussen scholen ontbreekt. Contacten tussen scholen en bedrijven kunnen beter, met als doel aansprekende leerwerkarrangementen. Bovendien zijn er obstakels bij de overstap van leerlingen naar een ROC. Al met al stel ik vast dat de aanval op de uitval effectiever en efficiënter kan én moet.

Inzet voortijdig schoolverlaten

De probleemschets maakt duidelijk dat we met het geld en de instrumenten die er al zijn, meer kunnen bereiken. Dat vergt een betere coördinatie, een scherpere afstemming en een duidelijke visie en focus op het probleem. Staatssecretaris Rutte en ik richten ons op het voorkomen, inlopen én bestrijden van de uitval, oftewel preventief én curatief beleid. Onze aanpak begint al op de basisschool, want we willen achterstanden en risico's zo vroeg mogelijk signaleren. Het is zaak om meer dan voorheen te

---

² Op basis van RMC-registratie is de nulmeting in 2002 voor de Lissabondoelstelling gebaseerd op het aantal (nieuwe) uitvallers van 71.000. De Lissabondoelstelling richt zich op de leeftijdscategorie 18 tot 25 jaar. De nationale definitie die tevens door de RMC-registratie wordt gehanteerd is 12 tot 23 jaar. Streefwaarden conform de afgeleide nationale doelstelling is een vermindering van het aantal in 2006 met 21.000 en 35.000 in 2010.

³ 'Je gaat erover of niet', Rijksbrede takenanalyse. Advies Gemengde Commissie Bestuurlijke Coördinatie, juni 2005.

leren van wat er echt werkt in de praktijk. We maken daarbij gebruik van risicoprofielen, analyse van leerloopbanen en ketensamenwerking.

In de begroting van 2006 en 2007 is uit de extra FES-middelen een bedrag van 400 miljoen gereserveerd. Dat geld is bedoeld voor:

- de aanpak van taalachterstanden bij hele jonge kinderen met voor- en vroeg-schoolse educatie;
- versterking van het praktijkdeel van het vmbo, doorstroming van vmbo naar mbo, versterking van het mbo, nog meer praktijkgericht leren en een betere aansluiting van het mbo op de arbeidsmarkt;
- leerlingbegeleiding;
- brede scholen;
- en een betere registratie van uitvallers.

De vmbo-notitie van april 2005 (TK 30079, 1) bevat diverse maatregelen die helpen voortijdig schoolverlaten te voorkomen, omdat ze in het algemeen de scholen beter in staat stellen om maatwerk te leveren. Daarnaast wordt er gewerkt aan een betere doorstroom van het vmbo naar het mbo. Bij wet wordt vastgelegd dat leerlingen het recht hebben om door te stromen op het juiste mbo-niveau (niveau 1 t/m 4). De ervaring leert dat een deel van de vmbo-gediplomeerden onder het geëigende niveau in het mbo geplaatst wordt. Daarnaast heeft de Eerste Kamer recent een wetsvoorstel aangenomen over de mogelijkheid van samenwerkingsconstructies voor risicojongeren tussen scholen voor voortgezet onderwijs en BVE-instellingen. Dat wordt nu uitgevoerd. Dit biedt onder meer de mogelijkheid om voortijdig schoolverlaters via het voortgezet algemeen volwassen onderwijs (vavo) alsnog een VO-diploma te laten halen.

We besteden meer aandacht aan de relatie tussen onderwijs en arbeidsmarkt. Bij een gunstige arbeidsmarkt, kunnen sommige jongeren de verleiding van het aanbod van baantjes niet weerstaan. Ze gaan dan voortijdig aan het werk, zonder dat ze hun opleiding afmaken. Bedrijven werven zelf soms doelbewust jongeren die nog op school zitten. Dat heet ook wel 'groenpluk'. Het percentage van de jongeren dat, werkend of werkzoekend, op de arbeidsmarkt actief was daalde tussen 2001 en 2005 met 4 á 5 procent.⁴ Maar het aantal jongeren dat langer op school blijft is niet navenant toegenomen. Hier blijkt ook weer dat voortijdig schoolverlaten een complexe materie is, die een brede aanpak vergt. Zo blijkt uit de cijferanalyse (zie factsheets VSV) dat 52 procent van de uitvallers die werken een vaste arbeidsrelatie hebben.

Ik heb de Raad voor Werk en Inkomen gevraagd advies uit te brengen over 'de wijze waarop gemeenten gestimuleerd kunnen worden met werkgevers afspraken te maken over het aanbieden van een

---

⁴ Advies Raad voor Werk en Inkomen: 'Startklaar: voorstellen voor sluitende aanpak jongeren zonder diploma.'

scholingstraject aan jongeren die zonder startkwalificatie toch worden aangenomen (tegenaan groenpluk).'

Om een diploma te halen in het beroepsonderwijs moeten jongeren praktijkervaring opdoen en dus stageplekken verwerven. Dat blijkt voor allochtone jongeren een probleem te zijn. De redenen voor bedrijven om allochtone jongeren te passeren, hebben vaak niets te maken met hun capaciteiten. Een onlangs uitgebracht onderzoek door Regioplan in opdracht van het ministerie van SZW bevestigt dat beeldvorming en discriminatie bij de werving en selectie een rol spelen. In het onderzoek wordt dat genoemd als belemmering bij de instroom van allochtonen op de arbeidsmarkt. Dit is een specifiek aandachtspunt voor interdepartementaal overleg en een gecoördineerde aanpak. Indien er sprake is van discriminatie is er een landelijk meldpunt voor klachten. Ook kan er een beroep worden gedaan op de Commissie gelijke behandeling. Over een nadere inventarisatie van de redenen waarom een stagiair niet geplaatst wordt – met specifieke aandacht voor discriminatie – zal ik in overleg treden met Colo (vereniging kenniscentra beroepscentra bedrijfsleven) en de Inspectie van het Onderwijs.

Op 1 juli heeft u het voornemen van het kabinet ontvangen over de uitwerking van de motie Verhagen c.s. over een leer/werkplicht voor jongeren tot 23 zonder startkwalificatie die niet aan het leren of werken zijn. Zoals toegezegd ontvangt u begin november voor de begrotingsbehandeling een brief met deze nadere uitwerking. Het kabinet staat, vanuit een oogpunt van preventie, uitvoerbaarheid en handhaving in beginsel positief tegenover het vervangen van de huidige partiële leerplicht voor 17-jarigen door een volledige leerplicht. Ik ga onderzoeken welke consequenties, inclusief kosten en baten van een dergelijke maatregel voor betrokken departementen, er zijn zodat bij Voorjaarsnota een integrale afweging kan worden gemaakt.

Een schep er bovenop

Hierboven heb ik een schets gegeven van het beleid, de maatregelen en de bijbehorende extra uitgaven om voortijdig schoolverlaten te verminderen, die al in gang zijn gezet. Staatssecretaris Rutte en ik willen, gezien het gewicht en de complexiteit van het probleem, er nog een schep bovenop doen. Onze extra inspanning richt zich op drie hoofdpunten, die ik hieronder wil benoemen en toelichten:

1. *Meten is weten*: door een goed gebruik en verdieping van de cijfermatige analyse, kunnen we de problemen gericht aanpakken.
2. We inventariseren de *quick wins* en verspreiden *good practices*.
3. We ontwikkelen een *perspectief* met eventuele nieuwe maatregelen om het schoolverlaten krachtig terug te dringen in samenwerking met alle betrokkenen.

1. Meten is weten

Ik gebruik voor de cijferanalyse de eerder toegezegde Voortgangsrapportage Voortijdig Schoolverlaten van Sardes (uitkomsten RMC-analyse) en de Rapportage Leerplichtgegevens. Deze vindt u terug in de bijlagen. In beide gevallen gaat het om gegevens over het schooljaar 2003-2004. Aanvullende en gespecificeerde gegevens zijn in een overzicht opgenomen in de bijgevoegde factsheets VSV. Ik geef hieronder de belangrijkste constatering, als input voor de vervolgaanpak:

- Het aantal nieuwe voortijdig schoolverlaters (vsv-ers) stabiliseert; de daling zet niet door. De omvang van de groep oude vsv-ers neemt toe, door een scherpere registratie. Het aantal vsv-ers dat alsnog een opleidingstraject volgt, is gestegen. De kans op succes bij de nieuwe groep is veel groter. Regiorapportages bevestigen dat. Snel handelen is belangrijk. Het aantal geregistreerde en nieuwe vsv-ers in een opleidingstraject geeft een goed beeld van het succes van het beleid op korte termijn.
- Vanaf 16 jaar neemt het aandeel nieuwe vsv-ers toe. De 17-jarigen vormen de grootste groep. Het lijkt dus aannemelijk dat een verlenging van de volledige leerplicht helpt om het aantal vsv-ers te verminderen.
- Ruim tweederde van de vsv-ers werkt. Hiervan heeft de helft een diploma vmbo/mbo1. Er is ook een grote groep gediplomeerde vmbo'ers aan het werk. Meer dan de helft van de vsv-ers die werken hebben een vaste arbeidsrelatie. Afspraken met werkgevers over een scholingstraject kunnen deze groep alsnog aan een startkwalificatie helpen.
- Bijna drie op de tien vsv-ers is allochtoon. Onder de vsv-ers zonder werk én niet ingeschreven bij CWI (Centrum voor Werk en Inkomen) ligt het aandeel met vijf van de tien nog veel hoger. Wellicht zou voor allochtonen de beschikbaarheid van voldoende stagewerkplekken al helpen om de uitval terug te dringen.
- Het percentage nieuwe vsv-ers is in de grote steden veelal hoog. Maar ook een aantal gebieden buiten de grote steden hebben relatief veel vsv-ers. Meer dan de helft (54 procent) van het aantal nieuwe vsv-ers zit in de top zes van de 39 RMC-regio's (Regionale Meld- en Coördinatiefunctie-regio'). Regio's met hoge aantallen en hoge percentages schoolverlaters vergen een op de plaatselijke situatie toegesneden aanpak. De praktijk wijst uit dat die aanpak valt of staat met een goede samenwerking tussen instanties als scholen, jeugdzorg, CWI, RMC/leerplicht, politie, GGD.
- De leerlingen van het praktijkonderwijs (circa 1.6 procent) zijn nog in de RMC-tellingen opgenomen. Dit wordt in de vervolgtellingen gecorrigeerd. De leerlingen van de begonnen assistentenopleiding vmbo (circa 300 van wie nog geen uitstroomgegevens beschikbaar zijn) blijven zoals afgesproken buiten de telling.

De schoolverlaters verschillen onderling veel van elkaar. Er zijn jongeren zonder uitzicht op een startkwalificatie met een baan, jongeren met zorgplichten, allochtone meisjes, tienermoeders, jongeren die tijdelijk zijn gestopt, thuiswonende jongeren zonder werk en niet ingeschreven bij het CWI en jongeren in het criminele circuit. Nadere typering van voortijdig schoolverlaters en analyse van leerloopbanen biedt mogelijkheden voor een gerichte – zoveel mogelijk preventieve - aanpak op basis van (risico)profielen. Daar werken we de komende maanden aan. Want maatwerk is pas mogelijk als we de verschillende groepen en hun omvang scherp in kaart hebben gebracht.

2. Quick wins en good practices

Uit gesprekken voor Operatie Jong, Koers BVE en VO met onderwijsinstellingen, gemeenten, RMC-coördinatoren en uit ervaringen van de Taskforce Jeugdwerkeloosheid, blijkt dat er quick wins te behalen zijn bij het voorkomen en bestrijden van voortijdig schoolverlaten.

Er is snel winst te behalen door mogelijke belemmeringen (knelpunten in wet- en regelgeving of gebrek aan samenwerking) weg te nemen die de betrokken partijen ondervinden bij de bestrijding van voortijdig schoolverlaten. Ook valt er winst te boeken door inventarisatie en vervolgens een snelle en actieve verspreiding van goede voorbeelden. Want het is zaak om beter dan voorheen te leren van goede voorbeelden uit de praktijk. Zo wordt in Venlo het voortijdig schoolverlaten tot een minimum gereduceerd door een intelligente en consistente samenwerking binnen een zorgadviesteam tussen school, jeugdzorg, bedrijven, en allerlei andere instanties die relevant zijn bij voor de vorming en ontwikkeling van jongeren. Een ander voorbeeld is de ketensamenwerking in het Waddenmodel in Groningen (zie ook factsheet vsv-gegevens).

OCW werkt op dit moment in nauw overleg met regionale partijen op het terrein van onderwijs, gemeente, arbeidsmarkt en zorg een plan uit voor quick wins en good practices. Met behulp van een verdieping van de bestaande vsv-gegevens worden de voornaamste risico's geïnterpreteerd. Aan de hand van deze risico's benoemen we de thema's en zoeken daar quick wins bij. Per thema bespreken we met onderwijsinstellingen en gemeenten hoe de quick wins in alle regio's en gemeenten zijn te behalen.

Vooruitlopend hierop zijn staatssecretaris Rutte en ik om geen tijd te verliezen al aan de slag gegaan met een aantal quick wins. Deze zijn direct in gang gezet binnen het huidige budget. Voorbeelden hiervan zijn: verspreiding van de ervaring en kennis van een goed vmbo-mbo-project en de inrichting van een jongerenloket, informatieplicht, instroom in het mbo op verschillende momenten en een pilot om vsv-gegevens tussen de IB-groep en gemeenten uit te wisselen. In de kaders hieronder vindt u een uitwerking van deze voorbeelden.

Versterking van de RMC-functie:

De Taskforce Jeugdwerkloosheid heeft een aantal projecten die de RMC-functie kunnen versterken en helpen voortijdig schoolverlaten te voorkomen en te bestrijden. De rijksoverheid biedt bij wetgeving betere mogelijkheden voor gemeenten om tot een sluitende aanpak te komen.

1 Vmbo-mbo overgang

De overstap van het vmbo naar het ROC is een risicomoment. Van de jongeren heeft 15 procent tot 25 procent aan het eind van het vmbo nog geen keuze voor een vervolopleiding gemaakt. Dat is dus een risicogroep.

Het preventieproject, samenwerking van vmbo-instellingen, de ROC's en de RMC-functie, die risicojongeren gedurende de zomer volgt en begeleidt is erg succesvol. In Sneek en Groningen is men er in geslaagd om het percentage uitvallers terug te brengen naar 5 procent. Die jongeren zijn bovendien vroegtijdig en volledig in beeld bij het RMC. De Taskforce heeft dit project uitgebreid naar de regio's Den Haag, Eindhoven, Assen, Drachten en Leeuwarden. Op basis van een handreiking met aanbevelingen uit deze vijf regio's zal de Taskforce het preventieproject landelijk verder verspreiden.

Essentie quick win: ervaringen en kennis van een goed vmbo-mbo project met een helder resultaat (15-25 procent terugbrengen naar 5 procent) verder verspreiden.

2 Versterken ketensamenwerking: Jongerenloketten

Bij een jongerenloket werken verschillende gemeentelijke en niet-gemeentelijke instanties, meestal RMC, CWI en sociale dienst efficiënt samen met één visie op de aanpak van (werkloze) jongeren en schoolverlaters. Het streven is een gezamenlijke intake en registratie van jongeren en een gecoördineerde en persoonlijke manier van trajectbegeleiding. De Taskforce constateert dat veel gemeenten bij de opzet van een jongerenloket 'het wiel' opnieuw uitvinden. Mede op verzoek van gemeenten zal de Taskforce stimuleren dat gemeenten kennis en ervaring op dat terrein uitwisselen. De eerste stap is een handreiking met praktische tips, succes- en faalfactoren. Ook komen er workshops.

Essentie quickwin: kennisdeling en actieve uitwisseling van kennis voor en door gemeenten om in samenwerking met betrokken organisaties vroegtijdig schoolverlaten en jeugdwerkloosheid aan te pakken.

3 Informatieplicht in RMC regelgeving en gecombineerde aanpak met de Sociale Dienst

Met het voornemen een informatieplicht in de RMC-regelgeving op te nemen worden voortijdig schoolverlaters verplicht informatie te verstrekken over hun dagbesteding. Dit stelt de gemeente beter in staat een afweging te maken welke actie richting de jongere ondernomen moet worden. Gemeenten worden in staat gesteld een bestuurlijke sanctie toe te passen bij het niet naleven van deze oproep. Daarnaast kunnen jongeren die stelselmatig niet meewerken aan door de gemeente (RMC) aangeboden maatwerktrajecten gesanctioneerd worden als zij op een later moment een uitkering aanvragen. Dit kan binnen de bestaande regelgeving en het kabinet zal gemeenten op het belang van een dergelijke aanpak wijzen.

Essentie quickwin: RMC (gemeente) betere mogelijkheden bieden voor een sluitende aanpak.

Flexibele afspraken gemeenten-onderwijs instroom

Verschillende RMC-regio's signaleren dat de herplaatsing van jongeren in het mbo na de teldatum voor de bekostiging (1 oktober) een probleem oplevert. Het gebruik van één teldatum mag er niet toe leiden dat jongeren daarna niet meer kunnen instromen.

Toch lukt het een aantal ROC's wel om, soms in samenwerking met de gemeente, zonder financieel bezwaar en binnen de huidige bekostigingssystematiek op meerdere momenten in het jaar leerlingen in te laten stromen. Volgens de RMC-regio's kunnen ze veel meer uitvallers terug naar school krijgen, als flexibele instroom in het ROC mogelijk is. Samen met staatssecretaris Rutte ga ik daarom met de BVE-sector aanvullende afspraken maken over meerdere instroommomenten. Ook gaan we in gesprek met wethouders en met de besturen van ROC's om afspraken tussen gemeenten en ROC's te maken over flexibele instroom. De Taskforce Jeugdwerkloosheid doet op verzoek van OCW een onderzoek naar goede voorbeelden van afspraken tussen gemeenten en onderwijs over flexibele instroom en bevordert dat er ook elders op die manier afspraken worden gemaakt.

Essentie quick win: flexibele instroom verhoogt het aantal trajectbegeleidingen

Pilots uitwisseling vsv-gegevens

De RMC-regio's willen graag dat de IB-groep en gemeenten vsv-gegevens uit kunnen wisselen. Dit spaart tijd bij de registratie, ten gunste van trajectbegeleiding. Vóór het einde van 2005 stuur ik de Tweede Kamer een wetsvoorstel dat de rechtstreekse levering van gegevens over vroegtijdig schoolverlaters (op basis van het onderwijsnummer) van de Informatie- en Beheergroep aan gemeenten mogelijk maakt. Invoering van de wet is dan mogelijk per studiejaar 2006-2007.

Staatssecretaris Rutte en ik willen de mogelijkheid van uitwisseling van vsv-gegevens bovendien versnellen door in januari 2006 al te beginnen met pilots in een aantal gemeenten.

Essentie quick win: vooruitlopend op het wetsvoorstel én op verzoek van gemeenten beginnen met pilots om de uitwisseling van VSV gegevens te verbeteren.

3. Perspectief

Een uitgewerkte aanpak met quick wins en good practices is half december beschikbaar. Die aanpak staat niet op zichzelf, maar moet worden gezien in het perspectief voor de lange termijn. De quick wins van nu, kunnen een voorbode zijn van de eventuele beleidswijzigingen van straks.

Wij doen ervaring op bij de inventarisatie van de quick wins, good practices en de verdere analyse van de beschikbare cijfermatige informatie en gegevens over voortijdig schoolverlaters. Op basis daarvan verkennen wij de mogelijke oplossingen en werken wij aan een perspectief 2007-2010. Daarbij gaat het vooral om de preventieve aanpak op basis van risicoprofielen in de doorlopende leerlijn en verbetering van de curatieve aanpak met ketenpartijen. We betrekken daar ook de adviezen bij van de Onderwijsraad en de Raad voor Werk en Inkomen, de resultaten uit het IBO-vmbo en het lopende onderzoek naar IBO-mbo, dat begin volgend jaar klaar is. Vanzelfsprekend sluiten we ook hier aan bij de werkzaamheden van Operatie Jong, Taskforce en overige (inter)departementale trajecten. Ik stuur u in het voorjaar van 2006 een perspectievennota met voorstellen voor de versterking van het specifieke beleid om voortijdig schoolverlaten tegen te gaan en de doelstelling in 2010 te realiseren.

Interactieve aanpak en tijdpad

Staatssecretaris Rutte en ik willen de quick wins, good practices en het perspectief voor 2010 uitdrukkelijk in goed overleg met het veld en oplossingsgericht 'van onderop' tot stand laten komen. Daarom blijven we hierover in gesprek met de sector en de praktijkmensen op scholen in verschillende regio's. Wij menen dat een nauwe samenwerking met gemeente, scholen, bestuurders en andere 'stakeholders' nodig is om de oplossingen in de praktijk te laten werken. We vragen hen om mee te denken en te discussiëren over de verdere ontwikkeling, uitvoering en oplossingen.

In de bijlage vindt u een kalender van de belangrijkste momenten in het komende jaar.

Tot slot

Met de bovenstaande informatie en toelichting op de gegevens uit de rapportages en eerste nadere analyses heb ik willen aangeven hoe staatssecretaris Rutte en ik het probleem van voortijdig schoolverlaten willen aanpakken. We doen dat in samenwerking met andere departementen, provincies, gemeenten en de uitvoerders in het veld. Er bestaan al goede initiatieven die in de praktijk werken en het probleem oplossingsgericht aanpakken. Toch is er meer inzet nodig. We geven dit onderwerp prioriteit. Het is onze inzet de talenten van alle jongeren zo goed mogelijk tot hun recht te laten komen binnen een aantrekkelijke leer/werkomgeving. Want elke leerling is uniek, elke leerling telt. Dus als er - door allerlei uiteenlopende factoren - problemen ontstaan, dan gaan we die te lijf met gerichte ondersteuning en begeleiding op maat. Want alle jongeren verdienen de kans om goed voorbereid de arbeidsmarkt op te gaan.

De minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,

(Maria J.A. van der Hoeven)